

Učiteljski Tovariš

Glasi „Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani“.

Urejujeta:

Jakob Dimnik in **Engelbert Gangl**

učitelja v Ljubljani.

Izdajatelj in odgovorni urednik: **Jakob Dimnik**, Šubičeve ulice št. 3.

Vsebina: Spomenica častitim gg. deželnim poslancem in šolskim oblastnijam na Goriškem. — XXIX. občni zbor „Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani“. — Fr. Orožen: Ustavoznanstvo. — Naši dopisi. — Vestnik. — Listnica uredništva.

Spomenica

častitim gg. deželnim poslancem in šolskim oblastnijam na Goriškem. *)

Slovensko učiteljstvo se je začelo še-le v zadnjih desetletjih popolnoma zavedati važnosti svojega stanú; spoznavati je začelo, da je v navadnem življenju važen činitelj, da odločno in brez strahu lahko stopi v krog drugih omikanih in izobraženih stanov. Dolgo so mu sicer zabranjevali vstop v njihov krog in prezirljivo ga odmikali, a to ga ni vpognilo, ga ni oplášilo, ker je bilo trdno prepričano, da pride čas, ko se mu ta krog sam odpre. Bolj ko je pa začelo spoznavati svojo veljavo, vedno bolj je začelo tudi spoznavati, da ima v svojem stanu še marsikaj pomanjkljivega, kar mu zabranjuje vspeti se na ono stopinjo, na kateri stojé drugi izobraženi stanovi. Začelo se je tedaj popolnjevati. „Rane je treba razkrivati, da jih zdravnik zna ozdraviti“, pravi neki pregovor. Tudi naše učiteljstvo se je oprijelo tega pregovora; ustanavljati je začelo učiteljska društva in na občnih zborih razpravljati učiteljske in šolske pomanjkljivosti in nedostatke ter svoj še vedno žalosten položaj. Obračalo se je do svojih zdravnikov — deželnih in državnih poslancev, šolskih in drugih oblastnij, naj mu pomagajo te rane celiti, nedostatke odpraviti, naj mu pripomorejo do svojih pravic in svoje veljave, da se vzdrži na stališči, katero si je le s svojo delavnostjo in vstrajnostjo pridobilo in priborilo, in da se polagoma še više popne šolstvu in svojemu narodu v korist in napredek.

Mnogo let že prosimo in se potegujemo za svoje pravice, in tu in tam se je tudi že nekaj malega doseglo. Nezmatne so sicer te pridobitve, a to nas še ni oplášilo,

*) To izvrstno sestavljeno spomenico podajamo svojim čitateljem neizpremenjeno, da spoznajo tožne razmere naših goriških tovarišev. Veseli nas, da se je počelo goriško učiteljstvo gibati tako odločno in brezobzirno in želimo od srea, da bi mu rodilo njegovo delovanje najboljših uspehov. Malone v vseh zahtevah soglaša kranjsko učiteljstvo z goriškim, spaja nas torej najtesnejša vez simpatij, sočustvovanja, kolegialnosti in prijateljstva. Zategadelj ponavljamo še enkrat, da je težnjam goriških tovarišev vsekdar na razpolaganje naš list, pa tudi — če mogoče — jim hočemo biti v podporo z besedo in dejanjem. Oklenimo se tesno drug drugega: mnogo nas je in močni smo lahko, ako smo krepko združeni med seboj! — Glej dopis „S Tolminskega“ v današnji številki!

Uredn.

to nam še ni vzelo poguma. Naše „Tolminsko učiteljsko društvo“ je zato sklenilo, zbrati nekatere svoje težnje in zahteve v spomenico, predložiti jo šolskim in drugim oblastnijam in našim častitim gg. poslancem ter prositi, da bi se blagohotno na njo ozirali, oziroma nas pri visoki vladi podpirali.

1. Deželni šolski zalog.

Skoraj dvajset let že prosi goriško učiteljstvo na deželni zbor za zboljšanje svojega slabega gmotnega stanja, za primerno in dostojno ureditev učiteljskih plač. Največ let se o naših prošnjah niti razpravljalo ni, nekaj let so se te prošnje razpravljale, in še-le v zadnjih par letih je deželni zbor sklenil neko zboljšanje, katero pa le v majhni meri odgovarja potrebam učiteljskega stanú, zlasti, ker to zboljšanje ne doseže vseh učiteljev. Na vse naše pismene in ustmene prošnje smo dobivali vedno enak odgovor, da je naše ljudstvo že preobloženo in zato mu ni mogoče nakladati še novih bremen. Premišljevalo se je, kako temu opomoči — in dobilo gotov pripomoček. Po vseh avstrijskih deželah imajo namreč deželne šolske zaloge in so tedaj šolska bremena enakomerno razdeljena — edino Goriško ima okrajne šolske zaloge. Na ta način imajo nekateri okraji tako visoke šolske naklade, da jih v resnici težko zmagujejo, med tem ko drugi okraji te naklade komaj občutijo.

Goriško učiteljstvo in naši oč. gg. deželni poslanci so tedaj spoznali, da učiteljske plače bo mogoče le tedaj primerno urediti in dostojno zboljšati, ako se odpravijo okrajni šolski zalogi in ustanovi deželni šolski zalog, in v tem zmislu so začeli tudi delovati. Nam tu ni namen, utemeljevati korist in potrebo deželnega šolskega zaloga za vso deželo, ker je za vsakogar prejasna in se je to večkrat že pri sejah deželnega zbora zgodilo. Prosimo pa naše oč. gg. deželne poslance: 1. naj te točke ne pusté več iz svojega programa, dokler tega ne dosežejo, ker le na tej podlagi jim bo mogoče zboljšati našemu trpečemu učiteljstvu zelo slabo gmotno stanje in mu zagotoviti boljšo bodočnost. 2. V slučaju, da deželni zbor ta predlog sprejme, zvežejo naj s to pridobitvijo tudi primerno zboljšanje učiteljskih plač, in sicer: a) I. plačna vrsta 700 gld., II. plačna vrsta 600 gld. in III. plačna vrsta 500 gld.

b) Razdelitev v plačne vrste naj bi bila po desetinah in ne dvanajstinah. c) Petletnine naj bodo po 60 gld. za vse učitelje enake.

2. Vpokojenje učiteljskega osebja in preskrbljenje njegovih zapuščenecv.

Kakor je na svetu vse premenljivo, tako je tudi s človeškimi močmi, s človeško delavnostjo; tudi ona ni vedno na isti stopnji, tudi ona obnemore. Gotovo je, da oseba, ki je z napornim delom preobložena, popred obnemore, da jej moči popred opešajo, kakor oni, ki je v srečnejšem položaju, da ne nosi tako težkega bremena.

Za onemogle javne služabnike skrbé postave s primerno pokojnino. Pravica že zahteva, da se doba do užitka popolne pokojnine ni vsem enako odmerila; onim, ki so v službi več trpeli, določena je krajša doba službe, in to je popolnoma pravično. Učiteljski stan je iz te ugodnosti izpuščen, in to po krivici. Učitelj je uprežen v naporno in težavno delo pouka do pet in še več ur na dan, pri katerem tudi nedelje niso izvzete. Ali s poukom samim ni še izpolnjena njegova dolžnost. Treba mu je delati tudi izven šolskih ur s pripravami za pouk, popravljanjem šolskih nalog, z raznim pisarenjem kot voditelj, vrtnarstvom itd. Pri tem je ogromni večini učiteljstva poučevati nadpostavno število otrok in to v mnogih krajih v majhnih, slabih, zaduhlih prostorih. Zraven tega deluje učiteljstvo v raznih društvih, katera so ljudstvu v duševno in gmotno korist. Ako dalje pomislimo, da se mora celo življenje boriti s telesnimi potrebami, da živi celo življenje v pomanjkanju, ni čuda tedaj, da največ učiteljev v najlepši dobi obnemore, in le prav redko kedo more dočakati 40. službeno leto.

[Stanovski tovariši na srednjih šolah imajo že od nekdaj določeno dobo 30 let s pravico užitka polne pokojnine. Enako srečni so tudi tovariši v Ogerski-Hrvatski in v drugih državah. Vlada je pripoznala tudi drugim služabnikom dobo 30 let do polne pokojnine, in pripravljajo se slične preosnove tudi za druge stanove. Zato bo tudi učiteljstvo prosilo in delovalo na to, da se mu: a) doba do užitka polne pokojnine zniža na 30 let, b) da se mu štejejo v pokojnino tudi vsa provizorična leta službovanja, in c) da se mu vpokojenje šteje po letih in ne kakor do sedaj po osminkah.

Največje reve so pa učiteljevi zapuščenci. Tem je odmerjena tako majhna pokojnina, s katero jim ni nikakor mogoče živeti. In če skrbi in težave potarejo v prezgodnji grob tudi mater, tako so otroci obsojeni, da polagoma umirajo za pomanjkanjem in lakoto.

Vsem državnim uradnikom in službenemu osebju se je pokojnina za udove in sirote zdatno zboljšala, dasi so imeli že pred preosnovo boljše stališče, kakor prosi učiteljstvo. Že iz človekoljubja bi bilo tedaj želeli, da se temu opomore in §§ 69. in 72. dež. šol. zakona z dne 10. marca 1870. spremeni tako, da bi udove učiteljev dobivale 360 gld. letne pokojnine, za vsakega otroka pa letnih 50 gld. odgojnega pomočka.

3. Okrajni šolski nadzorniki naj se imenujejo izmed ljudskih učiteljev v okraju.

Pri učiteljstvu ne zadostuje, da je šolski nadzornik samo nadzornik po pomenu besede, ampak on ima širši delokrog, on mora biti tudi učitelj, voditelj učiteljstva. Učiteljstvo nima opraviti samo z mrtvimi črkami in šte-

vilkami, ampak z živimi človeškimi senci, katera treba blažiti, in z nerazvitim, mrtvim otroškim razumom, kateri je treba buditi in pravilno razvijati. To je pa težavna naloga, in da jo učiteljstvo uspešno vrši, pomagati in voditi ga mora spretna nadzornikova roka.

Šolski nadzornik bo pa le tedaj to nalogo častno in uspešno vršil, ako natanko pozna otroška srca in otroški razum v prvotnem, nerazvitim stanju, ako si je v teku mnogih let pridobil z lastno skušnjo dobra in stalna pravila in popolno izurjenost, kako je treba blažiti srce, razvijati razum in podajati potrebne znanosti, ako je živel v tistem ozračju, kakor učiteljstvo, da natanko pozna razmere kraja, ljudstva in podrejenega mu učiteljstva. Le tak nadzornik bo razumel učiteljstvo in ono njega, zato naj se okrajni šolski nadzorniki imenujejo izmed ljudskih učiteljev dotičnega okraja in to: a) Glede na metodično-didaktično stran ljudske šole, kajti le kdor si je pridobil vsestransko metodično-didaktično izurjenost na ljudski šoli, bo razumel in prav cenil pouk ljudskega učitelja. b) Nadzornik, ki je živel več let popred v svojem okraju, pozna življenje ljudstva dotičnega okraja in vé, katerih znanosti mu je za praktično življenje najbolj potreba; zato ne bo zahteval tega, s čemur bi učiteljstvo čas brezpotrebno in brezuspešno tratilo. c) Komur je znano, s kolikimi zaprekami in težavami se ima boriti ljudska šola in učiteljstvo, koliko ima sovražnikov in nasprotnikov, in da se ti mnogokrat poslužujejo popolnoma hudobnih in krivičnih sredstev in obdolženj, da bi enega ali drugega očrnili ali uničili, ne bo se čudil, da šolski nadzorniki dobivajo velikokrat popolnoma napačne informacije. Po njem dobe v resnici nasprotno informacije morda tudi šolske oblastnike, in za svoje vestno in taktno stopanje trpeti mora mnogokrat učitelj. Nadzornik pa, ki je bil popred sam mnogo let ljudski učitelj, kateri je gotovo že sam večkrat vse to poskusil in občutil, in ki pozna dobro нрав in razmere ljudstva različnih krajev, bo sodil o tem vse drugače in se o tem natančno poučeval. d) Nadzornik, imenovan izmed ljudskih učiteljev dotičnega okraja, je z razumom in srcem bolj tesno zvezan s svojim podrejenim mu učiteljstvom; on ž njim čuti, ker pozna iz lastne skušnje vse težave in neprijetnosti učiteljskega stanu, pozna težave in trpljenje poučevanja, pozna razne zapreke od strani ljudstva, kraja in otrok, zato bo učiteljevo delovanje po teh sodil.

4. Dvomesečne šolske počitnice.

§ 8. šolskega učnega reda ministerskega ukaza z dne 20. vel. srpana leta 1870. določuje, da traja šolsko leto na ljudskih šolah 46 tednov, tedaj dva tedna več nego na srednjih in meščanskih šolah. Ako imajo pa učitelji na srednjih in meščanskih šolah dvomesečne počitnice, toliko več tehtnih vzrokov ima ljudsko-šolsko učiteljstvo potegovati se za take počitnice. Učitelji na srednjih in meščanskih šolah poučujejo k večjemu do 40 učencev, in to v prostornih, zračnih, tedaj zdravih šolskih prostorih, med tem ko morajo ljudski poučevati 70—80 otrok*) po mnogih krajih v majhnih, zaduhlih in nezdravih sobah, in to 8 do 10 ur na teden več nego učitelji na srednjih in meščanskih šolah.

Otroci ljudske šole so mladi, nerazviti, zato sta tudi njih duh in telo zelo šibka, popred utrudljiva, kakor pri

*) Jako gosti so slučaji, da poučuje učitelj v enem razredu tudi nad 100 otrok! Uvedn.

odraslih. Oni potrebujejo zato tudi več počitka, da jim duševne in telesne moči zopet okrepijo. Ravno to je tudi z učiteljstvom. Čim šibkejši je otroški razum, tem večjega duševnega in telesnega napora zahteva od učitelja, da doseže svoj namen. Poučevanje na ljudski šoli je težavno, utrudljivo, pouk in disciplina zahtevata mnogo bolj prisotnosti duha; zato pa tudi učiteljstvo potrebuje več odmora, počitka, da se mu duševne in telesne moči za nov pouk okrepijo.

Dvomesečne počitnice imajo na Reki in na Hrvaškem, dalje na Nemškem, v Italiji celo tri mesece, na Angleškem, Francoskem itd., zato bo tudi naše učiteljstvo delovalo na to, da zadobi dvomesečne počitnice.

5. Volilna pravica učiteljev.

Občine po njih predstojnikih, oziroma nekatera c. kr. okrajna glavarstva, kratijo definitivno nameščenim učiteljem na večrazrednicah aktivno in pasivno volilno pravico za volitev v občinski zastop, opiraje se na § 1. pod f) deželnega zakona 7. mal. travna leta 1864., glaseči se, da imajo volilno pravico „predstojniki in viši učitelji ljudskih šol.“

Uvaževati pa moramo, da je ta zakon stopil v veljavo pred novo šolsko postavo, ko so se nameščali takim imenovani „pomožni učitelji“ (Aushilfslehrer), kateri niso imeli volilne pravice, in vsi drugi s svojim predstojnikom vred so bili „viši učitelji“, in ti so imeli volilno pravico. Na ta razloček se torej nanaša besedilo omenjene postave. C. kr. okrajno glavarstvo v Logatecu je z odlokom 15. vinotoka 1895. št. 15238 tudi v tem zmislu ugodilo utoku kranjskih definitivno nameščenih učiteljev, kateri so se pritožili, da jih občine nočejo vpisati v volilni imenik, opiraje se na deželni zakon, čegar tekst se enako glasi kakor za pokneženo grofijo Goriško-Gradiščansko.

Deželni zbor tirolski je v zadnjem zasedanju sprejel celo postavo, po kateri bi imeli tudi provizorično nameščeni učitelji in duhovniki volilno pravico.

Vsi c. kr. uradniki, čč. gg. duhovniki, imajo volilno pravico brez ozira na njih „više“, in ta pravica tiče tudi vsem definitivno nameščenim učiteljem — v zmislu postave in v zmislu pravice.

6. Eden zastopnik v deželni šolski svet naj se voli izmed ljudskih učiteljev.*)

Učiteljska zastopnika v deželni šolski svet se imenujeta vedno izmed ravnateljcev srednjih šol, katera zastopata tudi ljudsko šolo. Ker pa ljudska šola spada tudi pod višo oblastnijo deželnega šolskega sveta, in ta tvori veliko večino šolstva, zato bi bilo potrebno, da bi se eden zastopnik v deželni šolski svet volil izmed ljudskih učiteljev, in to večinoma iz razlogov, kateri so navedeni v 3. točki te spomenice; zato te točke ne bomo natančneje utemeljevali, in ker vemo, da so naši čč. gg. poslanci popolnoma prepričani o pravičnosti naše želje.

Odbor „Tolminskega učiteljskega društva“.

*) Učiteljske težnje in potrebe bo pa zastopal le tisti zastopnik v dež. šol. svetu, katerega voli učiteljstvo samo iz svoje srede. Zadnji čas je že, da začnemo to vprašanje resno pretresovati. To delo naj prevzame naša „Zaveza“, katera naj stopi v ta namen v dotiko z vsemi avstrijskimi učiteljskimi zavezami, katere naj ukrenejo vse potrebno, da pride to vprašanje v našo državno zbornico. Slavnemu direktorju slovenske učiteljske zaveze pa priporočamo, da spravi to točko na dnevni red prihodnje skupščine. Uredn.

XXIX. občni zbor „Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani“.

(Dalje in konec.)

3. Poročilo blagajnikovo.

(Poročevalec Fr. Črnagoj.)

Slavni zbor! Skrbi polno sem zrl v bodočnost ob pričetku prvega leta svojega delovanja kot blagajnik „Slov. učit. društva“. In to ne brez vzroka. Vsakemu izmed vas je le predobro znano, pod kakimi avspicijami se je pričelo novo leto 1897.

Nasprotna stranka si je bila zapisala na prapor — uničenje našega lista „Učit. Tovariša“, mu prorokovala že naprej, da mu — če ne že ob letu — pa vendar v najkrajši dobi zapoje „libero“, in celo mnogi naših tovarišev so nam dajali resne opomine, da naj se „Tovariš“ povrne v svoj prejšnji tir — v svojo neodločnost!

In tako se je zgodilo, da je takoj v prvem mesecu leta 1897. odstopilo 61 naročnikov in to največ duhovnikov, samostanov, šolskih sester itd., med temi pa — žal — tudi 6 naših tovarišic in 1 c. kr. profesor, vendar nihče izmed ljudskih učiteljev!

Ob takem odpovedovanju mi je moralo kot blagajniku pač postajati tesno! Vendar ne dolgo! List si je pridobil ravno s svojo odločnostjo še več prijateljev, in kmalo se je oglašalo naročnikov, da se je zakrila nastala vrzel v knjigi popolnoma.

In ti naročniki so naši ljudje: v prvi vrsti ljudski učitelji, učiteljice, pa tudi somišljeniki izmed posvetnega razumnštva!

V teku leta je odstopilo vsega 72 naročnikov, a pristopilo jih je ravno 100, le da sta od teh 2 gospici tovarišici že koncem 3. četrtletja odstopili. Naročnikov je torej naraslo 26.

To je v prvi vrsti zasluga urednikova, deloma zasluga naših gg. tovarišev, je zasluga nas vseh, ki smo skušali list razširiti kar največ mogoče!*) Upravništvo je po naročilu odborov odposlalo prvi dve številki v 900 eksemplarih nenaročnikom na ogled in je vrhu tega pisalo premnogo listov kot vabilo na naročbo. Od 3. številke dalje se je pošiljal list le takim, ki so se pisмено ali osebno izrekli, da list tudi naroče.

V tem oziru je torej kritično leto srečno minilo; treba je bilo skrbeti le, da mine srečno tudi v gmotnem oziru. Tu je seveda težje. Stan naš stoka še pod jarmom bede, in največkrat je naročnina za „Tovariša“ tudi že mala žrtev za posameznika. Le redki so slučajji, v katerih so učitelji naročniki tudi brezbrizneži.

In žrtev 3—4 gld. za „Tovariša“ naj bo vsakemu stanovska zavest! Stan neorganizovan je izgubljen stan. To našo organizacijo nam pa podpira „Tovariš“ v toliki meri, da mi pač ni treba o tem govoriti.

Zato pa, tovariši, ko se bode razhajali, se razidite z zavestjo, da obdelujete slednjega svojega tovariša, da postane naročnik našega lista, oziroma da izpolni obveznosti do njega.

Upravništvu je došlo 157 listov in dopisnic, a odposlalo se je 222 pisem in mnogo dopisnic. V začetku vinotoka se je poslal vsem ljubljanskim naročnikom račun in tu, tovariši, me boli, zares boli, da je list radi tega izgubil 2 naročnika in to izmed učiteljev. O enem slu-

*) To je tudi zasluga našega gospoda blagajnika. Uredn.